

מודל לשיפוט אירועים מורכבים מהמציאות

נירית ראוכברגר, שלמה קניאל ואביה גוטמן

תקציר

מאמר זה מבוסס על ניתוח עיוני של מחקרים בתחום של שיפוט אירועים. מעיון בספרות המחקרית נמצא כי רוב המחקרים בתחום זה מאופיינים בגישה מחקרית הנוטה לכיוון מעבדתי הרחוק מהמציאות, ובודקים טווח צר של משתנים. לא נמצא בספרות המחקרית מודל הנותן מענה וביטוי לשיפוט של אירועים מורכבים מהמציאות. מאמר זה מציע מודל המציג מערכת קשרים בין מספר רב של משתנים הקשורים לתהליך של שיפוט אירועים מורכבים מהמציאות. במודל נכללים שנים-עשר משתנים; רובם נבחרו מתוך הספרות המחקרית, ומעטים נבחרו מתוך הגיון מחקרי. המשתנים מאורגנים בשתי מערכות:

א. המערכת הראשונה, **תפיסת האירוע בידי המשתתף** (השופט), כוללת את המשתנים: (1) עצמת הרגש השלילי של השופט כלפי האירוע הנשפט; (2) מאמץ המשתתף באיסוף מידע כדי להבין את הסיבה להתרחשות האירוע (על פי ההערכה הסובייקטיבית שלו לאירוע); (3) מספר הסיבות המאורגנות ברמות; (4) מספר קטגוריות התוכן של הסיבות לאירוע שציין המשתתף; (5) מספר הנשפטים.

ב. המערכת השנייה כוללת את המשתנים הקשורים ל**הכרעות הקוגניטיביות של המשתתף** (השופט) בעניינים אלה: (1) שליטה; (2) אחריות לתוצאה; (3) חיזוי; (4) כוונה; (5) האשמה. נוסף לשתי מערכות אלה, המודל כולל גם שני משתנים אחרים: (1) תגובת המשתתף כלפי הנשפט מבחינה רגשית; (2) הכוונה של המשתתף בהתנהגותו כלפי הנשפט.

מודל זה נבחן ותוקף באמצעות שלושה אירועים מורכבים מהמציאות: רצח רבין ז"ל, פינוי גוש קטיף ומלחמת לבנון השנייה. (מפאת המסגרת המצומצמת של מאמר זה, לא מוצגים כאן הממצאים). שלושה אירועים מורכבים אלו נלקחו מתחומי תוכן מגוונים של המציאות הישראלית, כדי שיהיה אפשר ליישם את המודל לתחומי תוכן אחרים, ובתנאי שהתחומים הנבדקים יהיו אירועים מורכבים מהמציאות שיש בהם טעינות שלילית גבוהה המפרה את האיזון ומניעה את האדם לפרשנות סיבתית.

מילת מפתח: שיפוט אירועים; אירועים מורכבים.

שיפוט אירועים מונע מהצורך באיזון

אחד מצורכי היסוד של האדם הוא הצורך באיזון ובעקיבות פנימית (Festinger, 1957; Heider, 1958). האדם שואף למבנה פשוט ועקבי של המציאות, וכאשר מתרחש אירוע המפר את המציאות הרגילה, מופרים גם האיזון והעקיבות של האדם (Feldman & Crandall, 2007). אחת הדרכים העיקריות לצמצום חוסר האיזון היא נתינת פרשנות אישית המסבירה את ההפרה שנוצרה במציאות (Fischer, Frey, Peus, & Kastenmüller, 2008). תהליך ייחוס הוא מקרה פרטי של פרשנות (שפיטה) המתמקד בקשר שבין הסיבות לאירוע לתוצאות שלו (Weiner, 1986, 2000, 2006). הבנת הסיבה לאירוע מאפשרת לאדם להבין את החוקיות שבמציאות החדשה ולפעול לפיה. מחקרים בתחום הפרשנות הסיבתית מראים כי הצורך בייחוס סיבתיות לאירועים שליליים חזק יותר מאשר לאירועים חיוביים (Gendolla & Koller, 2001; Stupnisky, Stewart, Daniels, & Perry, 2011; Weiner, 2000, 2010).

אירועים מורכבים דורשים מערך מחקרי מורכב

אירועים מורכבים מהמציאות מאופיינים במידע רב הזורם ממקורות מגוונים, וכזה המקבל פרשנויות למיניהן, למשל יציאה למלחמה והסכמי שלום. המידע המתקבל מתורגם להרבה מאוד סיבות ותוצאות שהקשר ביניהן רב-ממדי, ולא תמיד ישיר ופשוט. נוסף על כך, בני האדם השופטים אירועים מסוג זה יוצאים מנקודות מבט מגוונות המאופיינות בפוטנציאל מורכבות גבוה. ועוד זאת, אירועים מורכבים מאופיינים בריבוי משתנים, ולכן על מודל הבודק את תהליך השיפוט של אירועים מורכבים לאגד את המשתנים הרבים, דבר שיאפשר נקודת מבט מקיפה ואינטגרטיבית על תהליך השיפוט שלהם.

כאמור, בסקירת הספרות המדעית בתחום השפיטה לא נמצא מודל שלם המתאים לתיאור התהליך של שיפוט אירועים מורכבים מהמציאות. חוקרים בתחום של שיפוט אירועים, ובהם ויינר, השתמשו בשיטה מחקרית שבדקה מצבים "מעבדתיים" להבנת ההתנהגות האנושית בתהליך של שיפוט אירועים (Berndsen & Manstead, 2007; Berndsen, Van der Pligt, Doosje, & Manstead, 2004; Fumagalli et al., 2010; Petrocelli & Dowd, 2009; Slothuus, 2008; Weiner, 2006). שיטת מחקר זו התמקדה במעט משתנים בתהליך השפיטה (Graham, Weiner, & Hupka, 2002; Bauerle, Amirkhan, & Hupka, 2002; Henry, Reyna, & Weiner, 2004; Cobb, & Henderson, 2001). למשל כיצד פרשנות סיבתית מנבאת רגשות (Britt & Garrity, 2006); כעס כתנאי מקדים להתנהגות תוקפנית (Dijker & Koomen, 2003; Nesbit, Conger, & Conger, 2007); התבוננות במערכת היחסים שבין שליטה או אחריות לתגובה הנגזרת ממנה (Weiner, 2006); מערכת הקשרים שבין כוונה, נזק, אשמה וחומרת העונש (Cushman, 2008).

כמו כן סוג האירועים שנבדקו ואופן הצגתם הגבילו את השפיטה לטווח צר של משתנים, למשל מחלות למיניהן כמו סרטן לעומת איידס עקב יחסים לא מוגנים (Feldman &

(Crandall, 2007), או תליית עוני בסיבות כמו מוגבלות המקשה על מציאת עבודה לעומת חוסר השקעה (Weiner, Osborne, & Rudolph, 2011). האירועים שנבדקו נשענו על קשרים פשוטים וחד-ממדיים בין הסיבה לתוצאה, קשרים שנגזרו מהתבנית שהציג החוקר למשתתף. לעומת זאת אירועים מורכבים מאופיינים בתפיסות למיניהן ובמורכבות שאי אפשר להכניסן לתבנית פשוטה של קשר ישיר בין סיבה לתוצאה, שכן תבנית זו אינה מתאימה לאירועים המאופיינים בהרבה סיבות ותוצאות.

ההתפתחות של שיטות סטטיסטיות מתקדמות בשנים האחרונות, כמו ניתוח נתיבים (path analysis), מאפשרת לבדוק משתנים רבים הפועלים יחד באותו מערך מחקר. אחד היתרונות הבולטים של ניתוח מסוג זה הוא היכולת לבחון בו בזמן מערכת קשרים מורכבת של כמה משתנים. נוסף על כך, ניתוח מסוג זה מאפשר לערוך השוואות סטטיסטיות בין מדגמים לסוגיהם לפי אותו מודל. עם זה לשימוש בניתוח מסוג זה עדיין קיימת מגבלה והיא החובה לשמור על יחס מינימלי של משתנה אחד לעשרה משתתפים (Weston & Gore, 2006).

במאמר זה יתואר מודל חדש שנבנה לצורכי מחקר של שיפוט אירועים מורכבים מהמציאות, מודל המשלב בין שימוש במשתנים רלוונטיים ממודלים קיימים, כמו זה של ויינר מצד אחד, ובין שיבוץ משתנים הגיוניים מתוך מחקרים אחרים מצד אחר. שילוב זה יש בו כדי לתרום לבניית מודל משודרג המתאים למחקרי שיפוט אירועים מורכבים מהמציאות.

העקרונות שהנחו את בניית המודל

בניית המודל לבדיקת אירועים מורכבים מהמציאות התבססה על העקרונות שלהלן:

1. **מורכבות האירועים במציאות מחייבת שיפוט מורכב**, ועקב כך תהליך שיפוט אירועים על פי המודל המוצע נבדק באמצעות אירועים מורכבים מהמציאות. מורכבות האירועים שנבחרו מאופיינת במידע רב הזורם עליהם ממקורות שונים, מידע המקבל פרשנות אחרת בהתאם לרקע האישי של כל אדם. המידע המתקבל מתורגם לסיבות רבות, לתוצאות רבות ולנשפטים רבים שהשתתפו באירוע.
2. **דינמיות מעגלית** – הקשר בין המערכות ובין המשתנים בשיפוט של אירועים מורכבים היא דינמית מעגלית, שכן קיים קושי למצוא עדות אמפירית לתהליך סיבתי ליניארי. בפועל יש להתייחס לאדם השופט כאל מערכת דינמית (כמו מערכות אחרות בטבע, למשל אקלים) שבה המשתנים פועלים אחד על השני לאורך זמן (Hollenstein, 2007; Lichtwarck-Aschoff, Kunnen, & van Geert, 2009).
3. **בחינת האירוע בפרספקטיבה רחבה במקום בפרספקטיבה צרה ומעמיקה** – עוד עיקרון שעמד בבסיס בניית המודל היה בחינת תהליך השפיטה בעיון רב באמצעות משתנים רבים יחסית. צירוף המשתנים למודל נעשה על סמך ממצאי מחקרים שהתמקדו בטווח צר ומעמיק של משתנים, למשל מתאם חיובי בין שליטה על הסיבה ובין אחריות לתוצאה (Weiner, 2006), וכן בין כוונה לאשמה (Lagnado &

(Channon, 2008).

4. **מרכיבי תהליך השפיטה – הצורך באיזון בין רגשות, מחשבות והתנהגויות.** המודל מתבסס על החלוקה הקלסית בין הרגשות, הקוגניציה (מחשבות) וההתנהגויות של השופט. כך למשל אירועים המערבים אחריות אישית גדולה, כמו עבירה בשל שימוש בסמים, מעוררים רגשות כעס והתנהגות המבטאת תוכחה (Weiner, 2006). לעומת זאת אחריות אישית נמוכה כמו עוני מחמת מחלה ממושכת, מעוררים רגשות אמפתיה כלפי האדם ורגשות המניעים לתמיכה ולעזרה (Weiner et al., 2011). ההנחה היא כי האדם מעריך, מרגיש ופועל היטב מאוד ליצירת התאמה בין רגשותיו, מחשבותיו והתנהגויותיו, ואי לכך האדם, שופט האירוע, יעריך את מידת האחריות של הנשפט בהתאם לצורך שלו להגיע לכיידות ולהתאמה בין שלושת המערכות המוזכרות (Simon, 2004).

על סמך האמור לעיל אפשר לסכם ולומר שהלכידות שהגיע אליה האדם השופט בתהליך של שיפוט אירוע והשאיפה שלו לצדק קובעות את תגובתו כלפי הנשפט. צדק מבוסס על התאמה בין הערכת חומרת המעשה לתגובה מתאימה. האדם מתאים בין הערכת המעשה שביצע הנשפט לתוצאה שלה, ובהתאם לדרגת האחריות או האשמה שהוא מעניק לנשפט, הוא קובע את עצמת התגובות הרגשיות והתנהגותיות שלו.

המודל המוצג במאמר זה מבוסס על ההנחה כי תימצא לכידות והתאמה בין הכרעות קוגניטיביות, הכרעות רגשיות והכרעות התנהגותיות.

המודל לשיפוט אירועים מורכבים מהמציאות

המודל המוצג כאן כולל שתי מערכות של משתנים:

במערכת הראשונה – משתנים הנוגעים לתפיסת האירוע בידי המשתתף (ראו אליפסה 1 בתרשים שלהלן). המשתנים הנכללים במערכת זו מאפיינים את נקודת העניין הראשונית של "שופט" האירוע ואת המורכבות שלה: העצמת רגש שלילי שהאירוע עורר בשופט, מאמץ השופט באיסוף מידע על האירוע, וכן ניתוח המאפיינים המקשרים בין הסיבות לאירוע לתוצאות שלו בפרשנות של שופט האירוע.

במערכת השנייה – משתנים המאפיינים את ההכרעות הקוגניטיביות של השופט לעניין מעשי הנשפט (ראו אליפסה 2 בתרשים שלהלן). הכרעות אלו מבוססות על חמישה משתנים (1: מידת השליטה של הנשפט על הסיבה לאירוע; 2) אחריות לתוצאה – האם ובאיזו מידה תיזקף לנשפט אחריות לתוצאת האירוע; 3) חיזוי – האם ובאיזו מידה היה הנשפט יכול לחזות את הקשר בין הסיבה לאירוע לתוצאה שלו; 4) כוונה – האם ובאיזו מידה הנשפט כיוון לתוצאה של האירוע; 5) אשמה – האם ובאיזו מידה תיזקף לנשפט אשמה.

שני המשתנים האחרים הכלולים במודל – תגובה רגשית שלילית וכוונה להתנהגות – מתארים את תגובת השופט כלפי הנשפט מבחינה רגשית ואת הכוונה של השופט

בהתנהגותו כלפי הנשפט. כל אחד משני משתנים אלה מייצג תגובה אחרת, ובשל כך הם אינם נכללים במערכת מארגנת אחת.

בתרשים 1 מוצג המודל לשיפוט אירועים שבו עוסק מאמר זה. המשתנים מוצגים בתרשים בשתי מערכות מארגנות: תפיסת האירוע בידי הנבדק (אליפסה 1), הכרעות קוגניטיביות (אליפסה 2). להלן הסבר למשתנים:

1. תפיסת האירוע על ידי הנבדק

מערכת זו כוללת חמישה משתנים:

1א) עצמת הרגש השלילי של השופט כלפי האירוע: רגשות הם חלק אינטגרלי וניכר מתהליך השפיטה (Feigenson & Park, 2006). משתנה זה מבטא את היחס המתעורר אצל האדם בשל ההשפעה הנתפסת של האירוע הנשפט. תאוריות הקושרות בין רגשות ובין הערכה מגדירות את תוכן האירוע כמדד להתעוררות הרגש (Brosch, Pourtois, & Sander, 2005; Lazarus, 1991; Moors, 2007, 2009; Scherer, 2005 ולזרוס, 2001), אחד הגורמים להתעוררות הרגש הוא ההשפעה הנתפסת של האירוע על האדם. מסיבה זו אירוע סתמי, כגון נהיגה בכביש, אינו מעורר בצופה רגש כלפי הנהג, אלא אם כן הנהיגה שלו מסכנת את האחר הנוהג בכביש. סוג הרגש, חיובי או שלילי, תלוי במשמעות שהאדם מעניק לאירוע.

כמו כן מחקרים מראים כי הצורך בפרשנות סיבתית חזק בעיקר על רקע אירועים שליליים, לעומת אירועים חיוביים (Gendolla & Koller, 2001; Stupnisky et al., 2011; Weiner, 1985, 2000, 2010). אירועים שליליים מאופיינים בכך שהם מפרים את האיזון, בעוד שאירועים חיוביים ממשיכים איזון קיים.

נבחין בין מחקרים המתמקדים ברגשות שליליים ספציפיים, כמו כעס או פחד (Angie, Connelly, Waples, & Klityte, 2011) ובין מחקרים המתמקדים ברגשות שליליים בדרך כלל, כמו מצב רוח רע (Isen & Labroo, 2003; Lazar, Kaplan, Sterenberg, & Lubow, 2012). מחקרים המבחינים בין רגשות ספציפיים בתהליך השפיטה, מדגימים את השפעתם של רגשות למיניהם על תוצאות השפיטה. למשל משתתפים התבקשו לתאר את תחושותיהם באשר לפיגוע במגדלי התאומים בספטמבר 2011. נמצא כי משתתפים שדיווחו על רגשות עצב, נטו לקשור את האחריות למצב, ואילו משתתפים שדיווחו על רגשות כעס, נטו לקשור את האחריות לבני אדם (Small, Lerner, & Fischhoff, 2006). נמצא כי רגשות שליליים כלפי האירוע נקשרו עם עיבוד מידע שיטתי ומדויק, זאת לעומת רגשות חיוביים (Blanchette & Richards, 2010; Chuang & Kung, 2005; Semmler & Brewer, 2002).

עוד מדד של הגדרת רגשות הוא עצמתם (Moors, 2009). אחד המדדים הקובע את עצמת הרגש היא החשיבות שהאדם מעניק לאירוע הנשפט, כך שככל שהאדם מעניק יותר חשיבות לאירוע, עצמת הרגשות שלו כלפיו גבוהה יותר (Frijda, Ortony, Sonnemans, & Clore, 1992; Moors, 2009; Wong & Bagozzi, 2005). למשל, מבוגרים וצעירים נחשפו

לתיאור מצבו של אדם מבוגר שלקה באלצהיימר. נמצא כי המבוגרים הביעו רגשות בעצמה גבוהה יותר מהצעירים שהאירוע רחוק מהם (Kunzmann & Grünh, 2005). בדומה נמצא מתאם חיובי בין החשיבות שהעניק המשתתף לסיטואציה החברתית ששפט ובין עצמת הרגשות שהביע (Charles & Piazza, 2007).

תרשים 1: מודל לתהליך של שיפוט אירועים מורכבים מהמציאות

(ב1) מאמץ השופט באיסוף מידע על האירוע: באירועים בעלי טעינות שלילית שסביר שגרמו לערעור הנחות יסוד, כמו ביטחון במקום מגורים, אמון בדמוקרטיה וערך האדם, עולה תחושת העמימות, ומתחזק הצורך של האדם להחזיר את הביטחון במציאות. דבר זה נעשה באמצעות איסוף מידע והבנת הסיבות לאירוע (Edwards, 2003; Weary & Edwards, 1996). במחקרים אחרים נמצא כי אנשים שחוו רמה גבוהה של חוסר ודאות לגבי הבנת הסיבה לאירוע, השקיעו מאמץ רב יותר באיסוף מידע לעומת אנשים שחוו רמה נמוכה יותר של חוסר ודאות (Edwards, 2003; Weary & Edwards, 1996).

איסוף מידע על האירוע נטע תחושה של ביטחון בהבנת האירוע ותוצאותיו (Hall, Ariss, & Todorov, 2007; Waldmann & Haggmayer, 2005; Yopchick & Kim, 2009). בני אדם נוטים להאמין כי תוספת מידע תביא לידי החלטה נכונה יותר (Schwartz, 2004) ולידי התמודדות טובה יותר עם תוצאות האירוע (Edwards, 2003; Myers & McCaulley, 1985). במחקרם של הול ועמיתיו (Hall et al., 2007) בשל התרחשות אירוע בעל חשיבות גבוהה מתחזקת הדרישה למאמץ, זאת כדי להגיע להבנה מדויקת ונכונה של האירוע. באירועים מסוג זה יגייס האדם מאמץ כדי לבסס את הכרעותיו על בסיס רב יותר של מידע המגדיל את תחושת הביטחון שלו.

(ג) מאפייני הקשר שבין הסיבה לאירוע ובין לתוצאה שלו: באמצעות המידע המתקבל האדם מעניק סיבתיות לאירוע, ובכך יוצר רצף הגיוני ומובן (Sloman & Lagnado, 2004). בשל מורכבות האירועים נבחרו ארבעה משתנים המאפיינים את הקשרים המורכבים שבין סיבות לתוצאות באירועים מתוך המציאות. להלן פירוט ארבעת המשתנים:

א. מספר הסיבות והתוצאות בתפיסת האירוע: מחקרים בתחום הייחוס והשפיטה קשרו למשתנה כמה סיבות ותוצאות מהיבטים למיניהם, למשל מידת הקרבה שבין הסיבה לתוצאה (causal proximity) (Hauser, Young, & Cushman, 2008;) (Sloman, Fernbach, & Ewing, 2009), מיקום הסיבה (location) (Alicke, 2000;) או מידת ה"ישירות" (directness) שבין הסיבה לתוצאה (Cushman, Young, & Hauser, 2006). מחקרים אלו מראים שככל שיש יותר סיבות המפרידות בין הסיבה הראשונה לתוצאה, עצמת הקשר ביניהן יורדת. נמצא כי ייחוס התוצאה לסיבה הראשונה חלש יותר מייחוסה לסיבה האחרונה (McClure, Hilton, & Sutton, 2007). כלומר, ככל שיש יותר סיבות, כך ייחוס התוצאה לסיבה הראשונה נחלש.

יש מצבים מורכבים שבהם הקשר בין הסיבות לתוצאה אינו חד-ממדי ופשוט (כגון א הוביל ל-ב שהוביל ל-ג), אלא יש מספר סיבות המובילות לתוצאה אחת. כדי לבטא מורכבות זו, יש צורך בהגדרת מאפיין אחר שאפשר לכוונתו "מספר הרמות" ועל כך להלן בסעיף הבא.

ב. מספר הסיבות שהתרחשו באותה יחידת זמן (מספר הרמות): באירוע מורכב יש סיבות רבות המקשרות בין הסיבה הראשונה באירוע לתוצאה האחרונה שלו. אולם ייתכן כי הסיבות אינן מסודרות בטור האחת אחרי השנייה, אלא בו בזמן. כלומר כמה סיבות מתקיימות בו בזמן. כך למשל תאונה שנגרמה בשל כמה סיבות: נהיגה בדרך מסוכנת, עייפות הנהג ונהיגה פראית של נהג אחר באותו כביש. כדי לבטא את הסיבתיות האלה לסוגיהן, משתמשים החוקרים בייצוג גרפי של קשרים סיבתיים שנמצא רבות בפילוסופיה, באינטליגנציה מלאכותית ובפסיכולוגיה (Lee & Holyoak, 2008). יש המסדרים את הקשרים במעין רשת (Causal bays net) המתארת את מערכת הקשרים שבין הסיבות לתוצאות באירוע (Pearl, 2000). בתרשים מסוג רשת מוצגים קשרים ישירים וקשרים עקיפים בין הסיבה לתוצאה. יש אבחנה בין סיבות הכרחיות – סיבות שהן תנאי לקיום התוצאה, בין סיבות מסייעות – סיבות המחזקות את האפשרות לקיום התוצאה, ובין סיבות מאפשרות – סיבות שאינן תנאי הכרחי לתוצאה (Pearl, 2000; Sloman & Lagnado, 2004).

חוקרים אחרים בתחום הסיבתיות לאנלוגיות (Lee & Holyoak, 2008) קבעו שתי רמות זמן בלבד. חוקרים אלה השתמשו בתרשים זרימה היררכי כדי לבטא הבחנה בין "סיבות מסדר גבוה" ובין "סיבות מסדר נמוך", אולם לא נמצא אצלם מושג שיבטא מצב שבו יש יותר משתי רמות של סדר בזמנים.

ג. **מספר קטגוריות לפי תוכן הסיבות והתוצאות:** משתנה זה נוגע למיון הסיבות והתוצאות בהתאם לתוכן. יצירת קטגוריות מסייעת ליחיד לשלוט בכמות רבה של מידע (Barrett, 2006; Lien & Cheng, 2000; Rehder & Ross, 2001). ארגון מידע לקטגוריות נעשה במכוון כמו במחקרים המשתמשים בניתוח-על (meta-analysis), ויש שהוא נעשה בלא מודע או אינטואיטיבית (Rehder, 2003; Rosch, 1999).

בחירת הקטגוריה קשורה ביכולת השופט ליצור לכידות בתוכן של הסיבות והתוצאות של האירוע המורכב, למשל לטעון כי הסיבות להתנהגות מסוימת היו קשורות לקשר המושחת בין הון לשלטון (Ahn, Kim, Lassaline, & Dennis, 2000; Rehder, 2003).

ד. **מספר הנשפטים באירוע:** משתנה זה נוגע למספר האנשים שלדעת השופט הניעו וכיוונו את תוצאות האירוע. משתנה זה לא מוזכר במחקרים בתחום הייחוס והשפיטה. ההבחנה הקרובה ביותר למשתנה זה היא ההבחנה בין שיפוט הנשען על סיבות אנושיות ובין שיפוט הנשען על סיבות לא אנושיות, כמו תקלה טכנית וסיבות פיזיקליות. בהבחנה זו נמצא כי בני אדם נוטים לקשור את התוצאות של אירוע לסיבות אנושיות (Hilton, McClure, & Sutton, 2010). נראה כי באירועים מורכבים, מספר הנשפטים באירוע הוא מדד חשוב ועיקרי בתהליך השפיטה. למשל באירוע מורכב כגון הידרדרות נער לפשע, משפחתו עשויה לקשור את מצבו לחבריו, למוריו ולצוות ההנהלה של בית ספר.

2. מערכת הכרעות קוגניטיביות (אליפסה 2)

מערכת המשתנים השנייה בתהליך של שיפוט אירועים היא המערכת של ההכרעות הקוגניטיביות של השופט. הכרעות אלו מתבססות על משתנים עיקריים במודל לשיפוט אירועים של ויינר: שליטה על הסיבה ואחריות הנשפט על התוצאה (Weiner, 2006).

(א2) שליטה על הסיבה: מידת השליטה מתמקדת בשאלה האם הפעולה המזיקה שביצע הנשפט הייתה בשליטתו או שמדובר באירוע בלתי נמנע (Weiner, 1995, 2000, 2006). שליטת האדם באירוע היא המידה שבה הייתה לאדם בחירה בין חלופות להנעת שרשרת הסיבות והתוצאות של האירוע (Weiner, 1986, 1995). סיבות כמו אילוף, חוסר יכולת או מזל מאופיינות כסיבות לא נשלטות. לעומתן, סיבות כמו מאמץ והשקעה מאופיינות כסיבות נשלטות. למשל אדם המעריך אבטלה עקב מזל רע, מייחס מידה נמוכה של שליטה למובטל מפני שהבחירה שלו מצומצמת לעומת סיבות כמו עצלנות או חוסר מאמץ המייחסות למובטל שליטה רבה יותר (Weiner et al., 2011).

(ב2) אחריות לתוצאה: אחריות מכוונת לתוצאה, כלומר עד כמה הנשפט אחראי לתקן את התוצאה עקב השתלשלות האירוע. כך למשל תלמיד ייחשב אחראי לכישלון אם לא למד, ולכן יידרש לשאת בתוצאה כמו להיבחן שוב או להכין עבודה (Weiner, 2000). ככל שעולה מידת השליטה הנוגעת לנשפט באירוע, כך עולה מידת האחריות שלו לתוצאה (Dijker &)

Koomen, 2003; Greitemeyer & Weiner, 2006; Weiner, 2006; Wickens, Wiesenenthal, Flora, & Flett, 2011).

למרות מרכזיותם של המשתנים שליטה ואחריות, במציאות מורכבת האדם נכפה לשיפוט המורכב ממשנתים אחרים מלבד שליטה ואחריות. מציאות מסוג זה אינה מאפשרת הכרעה בעזרת שליטה או אחריות בלבד, אלא מחייבת עיון בגורמים אחרים: חיזוי, כוונה ואשמה.

(ג2) חיזוי: מוגדר כיכולת הנשפט לצפות את התוצאה של מעשיו (Shaver, 1985), למשל היכולת של אדם לצפות תאונה עקב נהיגה פרועה. אם כן, פירושו של חיזוי הוא צפיית התוצאה, והוא נגזר מהפרשנות לסבירות הקשר שבין הסיבה לתוצאה. אחת הדרכים שבה האדם קושר בין הסיבה לתוצאה היא הסבירות שהסיבה והתוצאה יופיעו יחד (Rehder, 2001; Waldmann & Hagmayer, 2001; Kim, 2006), כלומר שופט האירוע נדרש להעריך באיזו מידה הנשפט צפה או היה יכול לצפות את התוצאה.

לעיתים אפשר לחזות באובייקטיביות את הסבירות לקשר שבין הסיבה לתוצאה עקב היגיון בסיסי (מבחן האדם הסביר) או עקב מחקרים וסקרים. דרגות מגוונות של חיזוי מבחינות בין פעולה שבוצעה בשוגג, בין פעולה שבוצעה בקלות דעת ובין פעולה שבוצעה ברשלנות. אחת הדרכים לקביעת סבירות הקשר בין סיבה לתוצאה היא מבחן "האדם הסביר". "אדם מן היישוב יכול היה, בנסיבות העניין, להיות מודע לאותו פרט" (חוק העונשין, 21א). באירוע שבו לא הייתה לנשפט כל אפשרות לצפות את התוצאה, או שהסבירות לתוצאה הייתה נמוכה מאוד, הרי שהוא ביצע את המעשה בשוגג. לעומת זאת, קלות דעת תוגדר כ"נטילת סיכון בלתי סביר לאפשרות גרימת התוצאה, מתוך תקווה להצליח למנען" (חוק העונשין, 20ב).

(ד2) כוונה: מבטאת את רצונו של היחיד להגיע לתוצאה מסוימת (Malle, 2001). על פי תפיסתו של היידר (Heider, 1958), כוונה היא חלק מהותי מטבע האדם. בני אדם מאופיינים ברגשות, ברצונות וביכולת להביע את עצמם באמצעות התנהגות גלויה. האינטראקציה בין אנשים היא ביטוי למניעים ולכוונות המניעות את פעולות האדם, ולכן יש חשיבות רבה בהבנת המניע העומד בבסיס ההתנהגות של הנשפט (Malle, 2008).

בכל מיני מחקרים אפשר למצוא הבחנה בין אירועים שיש בהם כוונה ובין אירועים בלא כוונה. נשפטים שפעלו מתוך כוונה תוארו כאלה שהפעולה שביצעו תאמה את רצונם (עשו זאת במכוון או רצו בכך) (Cushman, 2008; Lagnado & Channon, 2008; Young, 2007). נמצא כי אירועים שיש בהם כוונה נשפטו בחומרה יותר מאירועים בלא כוונה (Sousa, 2006). במצבים פשוטים המשתנה כוונה מכיל את מידת השליטה וחיזוי תוצאות.

(ה2) האשמה: האשמת הזולת מערבת רגשות כעס והערכה קוגניטיבית של אחריות לתוצאה שלילית מצד השופט (Weiner, 1995). מידת האשמה מציינת באיזו מידה הנשפט גרם לתוצאה לדעת השופט, ומהו המחיר שעליו לשלם על המעשה שביצע. אם כן, אשמה כרוכה במידה מסוימת באחריות, כלומר הנאשם אחראי לתוצאה ונאשם בביצועה. אשמה

נוצרת במצבים מסוימים שבהם האדם חורג מהסטנדרטים המקובלים עליו או על זולתו (Lewis, 1993). אשמה מזוהה עם הערכת המעשה כמוסרי, חיובי או שלילי (Alicke, 2000).

הכרעות רגשיות והתנהגותיות

(3) תגובה רגשית שלילית: נוסף על עצמת הרגש הראשונית בתפיסת האירוע (א1), נראה כי יש מערכת אחרת של רגשות המשקפת את תגובת השופט על אירוע לאחר שהתרחשו אצלו כמה עיבודים קוגניטיביים כמו פרשנות סיבתית. בו בזמן או לאחר העיבודים הקוגניטיביים מתעוררים רגשות שליליים כלפי הדרך שבה פעל הנשפט וכלפי המעשה שביצע. בשונה מהרגש הראשוני המתעורר כלפי האירוע (א1), בחלק זה עצמת הרגש נגזרת ומתבטאת בתגובה כלפי הנשפטים באירוע.

משתתפים שחוו כעס נטו להשתמש במילים המבטאות כעס, ולעומתם משתתפים שחוו עצב נטו להשתמש במילים המבטאות עצב (DeSteno, Petty, Rucker, Wegener, & Braverman, 2004). כמו כן משתתפים שחוו כעס השתמשו במידע קיים והשקיעו פחות מאמץ באיסוף מידע (Tiedens & Linton, 2001). מחקרים אחרים הדגישו את השפעת הרגש על סוג המידע שנאסף על האירוע. למשל כעס הנקשר עם שימוש בסטריאוטיפים ובתבניות כלליות קיימות (Fredrickson, 2001). כמו כן נמצא קשר בין רגשות עצב אצל הנשפט ובין תהליך עיבוד מידע שיטתי ומסודר לעומת רגשות כעס שנקשרו בעיבוד מידע שטחי ומהיר המביא לידי הטיה (Ambady & Gray, 2002).

מחקרים רבים העוסקים בהשפעת הרגש על תהליך השפיטה מבחינים בין רגשות כלליים המתעוררים מעצם התרחשות האירוע ובין רגשות הממוקדים בתוכן מסוים (Ambady & Gray, 2002; Feigenson & Park, 2006; Lerner & Tiedens, 2006). מחקרים אלו הבחינו גם בין רגשות שהופעתם נקשרה עם תהליך השפיטה (process effects) ובין רגשות שהופעתם נקשרה עם הכרעות השפיטה (outcome effects). רגשות עולים מתוך פרשנות לגבי "הנשפטים" באירוע. אימהות שרואות בילדיהן אחראיות להתנהגות שלילית, הפגינו כלפיהם כעס והתנהגות תוקפנית (Graham et al., 2001). הכעס נובע מתליית אחריות בנשפט להתנהגות מסוימת שביצע, ומופנה כלפיו. כמו כן נמצא שהתגובה הרגשית של השופט המופנית כלפי הנשפט נקשרה גם להתנהגות השופט כלפי אותו נשפט. למשל נמצא קשר בין כעס לרמת ענישה גבוהה (Lerner, 1998), או בין כעס להתנהגות תוקפנית של השופט כלפי הנשפט (Small et al., 2006; Weiner, 2000, 2006).

(4) כוונה להתנהגות במקום התנהגות בפועל: מחקרים עמדו על פער בין התנהגות מוצהרת ובין זו שהתרחשה בפועל (Albarracín, Cohen, & Kumkale, 2003; Glasman & Albarracín, 2006). למשל משתתפים שהביעו הכרה ביעילות של חיסון, לא בהכרח בחרו להתחסן (Albarracín et al., 2003), מגבלה זו מקשה על הסקת מסקנות ברורות על ההתנהגות בפועל של המשתתפים. אחת הדרכים לצמצום פער זה הוצעה בתחום העמדות בתאוריית הפעולה השקולה – Theory of Reasoned Action (Ajzen & Fishbein, 1980).

והרחבתה – תאוריית ההתנהגות המתוכננת – Theory of Planned Behavior (Ajzen, 1991).

מחקרים התקשו למצוא קשרים בין רכיבי הרגש והקוגניציה בעמדות ובין רכיב ההתנהגות (Bohner & Wänke, 2002). לעומת זאת, נמצא שכוונה להתנהגות מנבאת היטב יחסית את ההתנהגות בפועל (Sheppard, Hartwick, & Warshaw, 1988). הממצאים מראים כי מדידת הכוונה מצמצמת במידה רבה את הפער שבין הכוונה המוצהרת ובין ההתנהגות בפועל, אך עדיין חלקית בלבד. כך למשל נמצא מתאם של 0.44 בין כוונה להימנע מהתנהגות של סיכון ובין ההתנהגות בפועל (Albarracín, Johnson, Fishbein, & Muellerleile, 2001).

מחקרים מתחומי תוכן למיניהם בחנו גורמים המנבאים התאמה טובה בין כוונה להתנהגות ובין התנהגות בפועל. כמה מהממצאים דנו בגורמי מצב (situation factors) המתעוררים בהקשר מסוים, למשל מצב רוח המשפיע על הכוונה להתנהגות (MacDonald & Martineau, 2002). נוסף לגורמי מצב, נמצאו משתנים כלליים אחרים המגבירים עקביות והתאמה בין כוונה להתנהגות ובין התנהגות בפועל, למשל במחקר מטה-אנליטי הוצגו תוצאות מחקרים המרכזים את התנאים שבהם כוונה להתנהגות מנבאת התנהגות: (1) נגישות העמדה; (2) ארגון מידע חד-צדדי, כלומר נטייה מוחלטת ולא נטיות דו-משמעיות; (3) הערכת ההשלכה של ההתנהגות המבוצעת לראשונה; (4) ודאות הכוונה (Glasman & Albarracín, 2006).

דיון

תהליך של שיפוט אירועים הוא אחד הנושאים השכיחים ביותר במציאות ובעיקר במצבי לחץ והפרת איזון במציאות הרגילה. אנשים שופטים את עצמם ואת האחרים, ובעזרת שיפוטם אלה קובעים עמדות כלפי מאורעות חשובים. השיפוט היעיל נדרש בעיקר במצב לחץ, ואולם דווקא שם הוא מאוד בעייתי, שכן במצבי לחץ האדם מתקשה לנהל את זיכרון העבודה שלו (Baddeley, 2007) מכיוון ש"מרחב העבודה" שלו קטן, וכן כמות האנרגיה הנפשית העומדת לרשותו. עקב כך נוטה האדם הלחץ לפעול בדפוסי תגובה קבועים ואוטומטיים שאינם צורכים מקום ואנרגיה בזיכרון העבודה. במצב לחץ האדם מתקשה ליצור את הברירה היעילה והנכונה, והוא "משועבד" לעמדות קודמות המקבלות חיזוק מכיוון שאין לו כוח מנטלי להתחיל לפתוח מחדש את כל תהליך עיצוב העמדה ולבודקה. בין שהאדם בעל עמדה ימנית ובין שהוא בעל עמדה שמאלנית, דתית או חילונית, במצב לחץ הוא יברור את העובדות התומכות בדעותיו ויתעלם מהסותרות אותן. העובדות הסלקטיביות מהעולם המורכב יחזקו את אמונותיו ואת דעותיו ויגרמו לתהליך שיפוט מהיר עם סבירות גבוהה לטעויות. בקונפליקט שפתרונו אלימות יש קביעה נחרצת של דעה על סמך עובדות מעטות ולא מהימנות. האדם "סגור" לפני מידע אחר ("אל תבלבלו אותי בעובדות"), בטוח באובייקטיביות שלו, מניח כי המציאות היא חד-ממדית (שחור או לבן), אישית, קונקרטי, ללא אסטרטגיות ומכוונת לפעולה.

המסר המרכזי של המחקר הוא שיש לשיטות אירועים מורכבים במידה מורכבת, שכן שיפוט מסוג זה יוצר יותר מתינות ברכיבי השיפוט: האשמה, רגשות וכוונה להתנהגות. במצב טבעי, ובעיקר במצבי לחץ, בני אדם לא מבצעים שיפוט מסודר כמו במודל, ולכן כדי ליישם את המודל, יש ללמוד אותו. המחקר יכול להיות אפוא בסיס לתכנית לימודים שמטרתה העיקרית היא ללמד כיצד לשיפוט אירועים מורכבים מהמציאות שיפוט מסודר ושיטתי גם במצבי לחץ. יש להניח כי שיפוט זה על בסיס הרכיבים של המודל יביא למיתון השיפוט וליתר סובלנות הדדית. תהליך למידה זה הוא חיוני בתרבות שבה מפלס האלימות הולך ועולה. יישום המודל עשוי להיות יעיל במיוחד במצבי לחץ שבהם אנשים נוטים להפעיל שיפוט קיצוניים ומהירים, ועקב כך להגיע לשיפוט קיצוניים המביאים לידי חוסר סובלנות ואלימות. חשוב אפוא להשקיע בתכניות לימודים המלמדות כיצד ליישם שיפוט מורכבים מהמציאות מתוך "כניסה לנעלי הזולת", שכן חינוך לשיפוט יעיל עשוי להיות פתרון יעיל למניעת אלימות בכך שהוא מציע את הפעולות שיש לעשות בעת קונפליקט.

להלן כמה דגשים שיש לכלול בתכניות לחינוך למורכבות בשיפוט אירועים:

דגש בתהליכים ובתוצר

כדי ללמד שיפוט מורכב של אירועים יש להעמיד במרכז מטרות שעיקרן תהליכים ופחות תוצרים. הרעיון הוא לאפשר ללומד להבין את התהליכים המגוונים העוברים בראשו ולנסות להבין את התהליכים העוברים על השני (כניסה לנעלי הזולת). יש פה סבלנות רבה ואין מעמידים את פתרון הקונפליקט רק במבחן התוצאה. ההנחה היא שגם אם התוצאה לא הייתה יעילה, הרי שאם התהליך נכון יהיו בעתיד תוצאות חיוביות רבות לפתרון הקונפליקטים.

אירועים מורכבים מכל מיני תחומי חיים

עיקרון מרכזי בכל למידה קובע שיש לצמצם למינימום את המרחק בין מצב הלמידה למצב שבו הלמידה אמורה להיות מיושמת (כדי להבטיח העברה חיובית). עקב כך יש לבסס את השיפוט באירועים שיש בהם תכנים אחרים. לצפות את תכני האירועים שאותם יצטרך הלומד לשיפוט ולספק מידע ותרגול בתכנים למיניהם: זוגיות בקרב דתיים ולא דתיים; שלום וגבולות ארץ ישראל; יחס למיעוטים ועוד.

שימוש בדילמות ובמשפטים מבוזבזים

בחינוך לשיפוט מורכב של אירועים חשוב להשתמש בניתוח דילמות ובמשפטים מבוזבזים. גרעין הדילמה הוא קונפליקט בין שני ערכים שנתפסים כשוויים בעצמתם. כדי להמחיש את הקונפליקט אפשר להפוך את כל הכיתה (ואף את כל בית הספר) לבית משפט ולאפשר לתלמידים למלא את כל התפקידים. משפטים מבוזבזים יכולים לשמש אינטגרציה יעילה לכל רכיבי השיפוט.

חשוב לציין שמכיוון שהמודל שהוצג במאמר זה נבחן באמצעות שלושה אירועים מורכבים השונים זה מזה ובעלי טענות שליליות גבוהה המפרה את האיזון ומניעה את האדם

לפרשנות סיבתית, הוא אינו מתאים ליישום בקרב שופטים הרואים אירועים באדישות או בחיוב, שכן הפרשנות חיובית שלהם לרוב לא מפרה את האיזונים הקיימים אצלם, ולכן גם לא מניעה אותם לפרשנות סיבתית.

מקורות

- לזרוס, ר"ס ולזרוס, ב"נ (2001). *רגש והיגיון: להבין את הרגשות שלנו* (מ' קראוס, מתרגמת). חיפה: הוצאת הספרים של אוניברסיטת חיפה; זמורה ביתן.
- מדינת ישראל. (1977). *חוק העונשין תשל"ז-1977*.
- Ahn, W., Kim, N. S., Lassaline, M. E., & Dennis, M. J. (2000). Causal status as determinant of feature centrality. *Cognitive Psychology, 41*(4), 361-416.
- Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes, 50*(2), 179-211.
- Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behavior*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall
- Albarracín, D., Cohen, J. B., & Kumkale, G. T. (2003). When communications collide with recipients' actions: Effects of post-message behavior on intentions to follow the message recommendation. *Personality and Social Psychology Bulletin, 29*(7), 834-845.
- Albarracín, D., Johnson, B. T., Fishbein, M., & Muellerleile, P. A. (2001). Theories of reasoned action and planned behavior as models of condom use: A meta-analysis. *Psychological Bulletin, 127*(1), 142-161.
- Alicke, M. D. (2000). Culpable control and the psychology of blame. *Psychological Bulletin, 126*(4), 556-574.
- Ambady, N., & Gray, H. M. (2002). On being sad and mistaken: Mood effects on the accuracy of thin-slice judgment. *Journal of Personality & Social Psychology, 83*(4), 947-961.
- Angie, A. D., Connelly, S., Waples, E. P., & Kligyte, V. (2011). The influence of discrete emotions on judgment and decision-making: A meta-analytic review. *Cognition & Emotion, 25*(8), 1393-1422.
- Baddeley, A. D. (2007). *Working memory, thought, and action*. Oxford: Oxford University Press.
- Barrett, L. F. (2006). Solving the emotion paradox: Categorization and the experience of emotion. *Personality and Social Psychology Review, 10*(1), 20-46.

- Bauerle, S. Y., Amirkhan, J. H., & Hupka, R. B. (2002). An attribution theory analysis of romantic jealousy. *Motivation and Emotion, 26*(4), 297-319.
- Berndsen, M., & Manstead, A. S. R. (2007). On the relationship between responsibility and guilt: Antecedent appraisal or elaborated appraisal? *European Journal of Social Psychology, 37*(4), 774-792.
- Berndsen, M., Van der Pligt, J., Doosje, B., & Manstead, A. S. R. (2004). Guilt and regret: The determining role of interpersonal and intrapersonal harm. *Cognition and Emotion, 18*(1), 55-70.
- Blanchette, I., & Richards, A. (2010). The influence of affect on higher level cognition: A review of research on interpretation, judgment, decision making and reasoning. *Cognition and Emotion, 24*(4), 561-595.
- Bohner, G., & Wänke, M. (2002). *Attitudes and attitude changes: Social psychology a modular course*. Hove, UK: Psychology Press.
- Britt, T. W., & Garrity, M. J. (2006). Attributions and personality as predictors of the road rage response. *British Journal of Social Psychology, 45*(1), 127-147.
- Brosch, T., Pourtois, G., & Sander, D. (2010). The perception and categorization of emotional stimuli: A review. *Cognition & Emotion, 24*(3), 377-400.
- Charles, S. T., & Piazza, J. R. (2007). Memories of social interactions: Age differences in emotional intensity. *Psychology and Ageing, 22*(2), 300-309.
- Chuang, S. C., & Kung, C. Y. (2005). The effects of emotions in risk-taking. *The Journal of American Academy of Business, Cambridge, 6*(2), 113-117.
- Cushman, F. (2008). Crime and punishment: Distinguishing the role of causal and intentional analyses in moral judgment. *Cognition, 108*(2), 353-380.
- Cushman, F., Young, L., & Hauser, M. (2006). The role of conscious reasoning and intuition in moral judgment: Testing three principles of harm. *Psychological Science, 17*(12), 1082-1089
- DeSteno, D., Petty, R. E., Rucker, D. D., Wegener, D. T., & Braverman, J. (2004). Discrete emotions and persuasion: The role of emotion-induced expectancies. *Journal of Personality and Social Psychology, 86*(1), 43-56.
- Dijker, A. J., & Koomen, W. (2003). Extending Weiner's attribution-emotion model of stigmatization of ill persons. *Journal Basic and Applied Social Psychology, 25*(1), 51-68.

- Edwards, J. A. (2003). The interactive effects of processing preference and motivation on information processing: Causal uncertainty and the MBTI in a persuasion context. *Journal of Research in Personality, 37*(2), 89-99.
- Feigenson, N., & Park, J. (2006). Emotions and attributions of legal responsibility and blame: A research review. *Law and Human Behavior, 30*(2), 143-161.
- Feldman, D. B., & Crandall, C. S. (2007). Dimensions of mental illness stigma: What about mental illness causes social rejection? *Journal of Social and Clinical Psychology, 26*(2), 137-154.
- Festinger, L. (1957). *A theory of cognitive dissonance*. Evanston, IL: Row, Peterson.
- Fischer, P., Frey, D., Peus, C., & Kastenmüller, A. (2008). The theory of cognitive dissonance: State of the science and directions for future research. In P. Meusburger, M. Welker, & E. Wunder (Eds.), *Clashes of knowledge: Orthodoxies and Heterodoxies in science and religion* (pp. 189-198). Heidelberg: Springer.
- Fredrickson, B. L. (2001). The role of positive emotions in positive psychology: The broaden-and-build theory of positive emotions. *American Psychologist, 56*(3), 218-226.
- Frijda, N. H., Ortony, A., Sonnemans, J., & Clore, G. L. (1992). The complexity of intensity: Issues concerning the structure of emotion intensity. In M. S. Clark (Ed.), *Emotion: Review of personality and social psychology, Vol. 13* (pp. 60-89). Newbury Park, CA: Sage.
- Fumagalli, M., Ferrucci, R., Mameli, F., Marceglia, S., Mrakic-Spota, S., Zago, S., & Priori, A. (2010). Gender-related differences in moral judgments. *Cognitive Processing, 11*(3), 219-226.
- Gendolla, G. H. E., & Koller, M. (2001). Surprise and motivation of causal search: How are they affected by outcome valence and importance? *Motivation and Emotion, 25*(4), 327-349.
- Glasman, L. R., & Albarracín, D. (2006). Forming attitudes that predict future behavior: A meta-analysis of the attitude-behavior relation. *Psychological Bulletin, 132*(5), 778-822.
- Graham, S., Weiner, B., Cobb, M., & Henderson, T. (2001). An attributional analysis of child abuse among low-income African American mothers. *Journal of Social and Clinical Psychology, 20*(2), 233-257.
- Greitemeyer, T., & Weiner, B. (2006). Effects of reward and coercion for transgression compliance on judgments of responsibility and recommended

- punishment. *Journal of Applied Social Psychology*, 36(12), 3015-3030.
doi:10.1111/j.0021-9029.2006.00140.x
- Hall, C. C., Ariss, L., & Todorov, A. (2007). The illusion of knowledge: When more information reduces accuracy and increases confidence. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 103(2), 277-290.
- Hauser, M., Young, L., & Cushman, F. (2008). Reviving Rawls's linguistic analogy: Operative principles and the causal structure of moral actions. In W. Sinnott-Armstrong (Ed.), *Moral psychology, Vol. 2: The cognitive science of morality: Intuition and diversity* (pp. 107-143). Cambridge, Mass. : MIT Press
- Heider, F. (1958). *The psychology of interpersonal relations*. New York: Wiley.
- Henry, P. J., Reyna, C., & Weiner, B. (2004). Hate welfare but help the poor: How the attributional content of stereotypes explains the paradox of reactions to the destitute in America. *Journal of Applied Social Psychology*, 34(1), 34-58.
- Hilton, D. J., McClure, J., & Sutton, R. M. (2010). Selecting explanations from causal chains: Do statistical principles explain preferences for voluntary causes? *European Journal of Social Psychology*, 40(3), 383-400.
- Hollenstein, T. (2007). State space grids: Analyzing dynamics across development. *International Journal of Behavioral Development*, 31(4), 384-396.
- Isen, A. M., & Labroo, A. A. (2003). Some ways in which positive affect facilitates decision making and judgment. In L. S. Schneider & J. Shanteau (Eds.), *Emerging perspectives on judgment and decision research* (pp. 365-393). Cambridge: Cambridge University Press.
- Kunzmann, U., & Grühn, D. (2005). Age differences in emotional reactivity: The sample case of sadness. *Psychology and Aging*, 20(1), 47-59.
- Lagnado, D. A., & Channon, S. (2008). Judgments of cause and blame: The effects of intentionality and foreseeability. *Cognition*, 108(3), 754-770.
- Lazar, J., Kaplan, O., Sterenberg, T., & Lubow, R. E. (2012). Positive and negative affect produce opposing task-irrelevant stimulus preexposure effects. *Emotion*, 12(3), 591-604.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and adaptation*. Oxford: Oxford University Press.
- Lee, H. S., & Holyoak, K. J. (2008). The role of causal models in analogical inference. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 34(5), 1111-1122.

- Lerner, J. S., & Tiedens, L. Z. (2006). Portrait of the anger decision maker: How appraisal tendencies shape anger's influence on cognition. *Journal of Behavioral Decision Making*, 19(2), 115-137.
- Lerner, M. J. (1998). The two forms of belief in a just world. In L. Montada & M. J. Lerner (Eds.), *Responses to victimizations and belief in a just world: Critical Issues in Social Justice* (pp. 247-269). New York: Plenum.
- Lewis, M. (1993). Self-conscious emotions: Embarrassment, pride, shame, and guilt. In M. Lewis & J. M. Haviland (Eds.), *Handbook of emotions* (pp. 563-573). New York: Guilford.
- Lichtwarck-Aschoff, A., Kunnen, S. E., & van Geert, P. L. C. (2009). Here we go again: A dynamic systems perspective on emotional rigidity across parent-adolescent conflicts. *Developmental Psychology*, 45(5), 1364-1375. doi:10.1037/a0016713
- Lien, Y., & Cheng, P. W. (2000). Distinguishing genuine from spurious causes: A coherence hypothesis. *Cognitive Psychology*, 40(2), 87-137.
- MacDonald, T. K., & Martineau, A. M. (2002). Self-esteem, mood, and intentions to use condoms: When does low self-esteem lead to risky health behaviors? *Journal of Experimental Social Psychology*, 38(3), 299-306.
- Malle, B. F. (2001). Folk explanations of intentional action. In B. F. Malle, L. J. Moses, & D. A. Baldwin (Eds.), *Intentions and intentionality: Foundations of social cognition* (pp. 265-286). Cambridge, MA: MIT Press.
- Malle, B. F. (2008). Fritz Heider's Legacy: Celebrated insights, many of them misunderstood. *Social Psychology*, 39, 163-173.
- McClure, J., Hilton, D. J., & Sutton, R. M. (2007). Judgments of voluntary and physical causes in causal chains: Probabilistic and social functionalist criteria for attributions. *European Journal of Social Psychology*, 37(5), 879-901.
- Moors, A. (2007). Can cognitive methods be used to study the unique aspect of emotion: An appraisal theorist's answer. *Cognition and Emotion*, 21(6), 1238-1269.
- Moors, A. (2009). Theories of emotion causation: A review. *Cognition and Emotion*, 23(4), 625-662.
- Myers, I. B., & McCaulley, M. H., & Robert, M. (1985). *Manual: A guide to the development and use of the Myers-Briggs Type Indicator* (2nd ed.). Palo Alto, CA: Consulting Psychologists.

- Nesbit, S. M., Conger, J. C., & Conger, A. J. (2007). A quantitative review of the relationship between anger and aggressive driving. *Aggression and Violent Behavior, 12*(2), 156-76.
- Pearl, J. (2000). *Causality: Models, reasoning and inference*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Petrocelli, J. V., & Dowd, K. (2009). Ease of counterfactual thought generation moderates the relationship between need for cognition and punitive responses to crime. *Personality and Social Psychology Bulletin, 35*(9), 1179-1192.
- Rehder, B. (2003). Categorization as causal reasoning. *Cognitive Science, 27*(5), 709-748.
- Rehder, B., & Kim, S. (2006). How casual knowledge affects classification: A generative theory of categorization. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition, 32*(4), 659-683.
- Rehder, B., & Ross, B. H. (2001). Abstract coherent categories. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition, 27*(5), 1261-1275.
- Rosch, E. (1999). Principles of categorization. In E. Margolis & S. Laurence (Eds.), *Concepts: Core readings* (pp. 189-206). Cambridge, Mass: MIT.
- Scherer, K. R. (2005). What are emotions? And how can they be measured? *Social Science Information, 44*(4), 695-727.
- Schwartz, B. (2004). *The paradox of choice: Why more is less*. New York: Harper Collins.
- Semmler, C., & Brewer, N. (2002). Effects of mood and emotion on juror processing and judgments. *Behavioral Sciences & the Law, 20*(4), 423-436.
- Shaver, K. G. (1985). *The attribution of blame: Causality, responsibility, and blameworthiness*. New York: Springer-Verlage.
- Sheppard, B. H., Hartwick, J., & Warshaw, P. R. (1988). The theory of reasoned action: A meta-analysis of past research with recommendations for modifications and future research. *Journal of Consumer Research, 15*(3), 325-343.
- Simon, D. (2004). A third view of the black box: Cognitive coherence in legal decision making. *University of Chicago Law Review, 71*(2), 511-586.

- Sloman, S. A., & Lagnado, D. A. (2004). Causal invariance in reasoning and learning. In B. H. Ross (Ed.), *The Psychology of Learning and Motivation: Vol. 44. Advances in research and theory* (pp. 287-324). San Diego: Academic Press. doi:10.1016/S0079-7421(03)44009-7
- Sloman, S. A., Fernbach, P. M., & Ewing, S. (2009). Causal models: The representational infrastructure for moral judgment. In D. M. Bartels, C. W. Bauman, L. J. Skitka & D. L. Medin (Eds.), *Psychology of Learning and Motivation: Vol. 50. Moral judgment and decision making* (pp. 1-26). Amsterdam: Elsevier. doi:10.1016/S0079-7421(08)00401-5
- Slothuus, R. (2008). More than weighting cognitive importance: A dual-process model of issue framing effects. *Political Psychology*, 29(1), 1-28. doi:10.1111/j.1467-9221.2007.00610.x
- Small, D., Lerner, J., & Fischhoff, B. (2006). Emotion priming and attribution for terrorism: Americans' reaction in a national field experiment. *Political Psychology*, 27, 286-298. doi:10.1111/j.1467-9221.2006.00007.x
- Sousa, D. A. (2006). *How the brain learns* (3rd ed.). Thousand Oaks: Corwin Press.
- Stupnisky, R. G., Stewart, T. L., Daniels, L. M., & Perry, R. P. (2011). When do students ask why? Examining the precursors and outcomes of causal search among first-year college students. *Contemporary Educational Psychology*, 36(3), 201-211.
- Tiedens, L. Z., & Linton, S. (2001). Judgment under emotional certainty and uncertainty: The effects of specific emotions on information processing. *Journal of Personality and Social Psychology*, 81(6), 973-988. doi:10.1037/0022-3514.81.6.973
- Waldmann, M. R., & Hagmayer, Y. (2001). Estimating causal strength: The role of structural knowledge and processing effort. *Cognition*, 82(1), 27-58. doi:10.1016/S0010-0277(01)00141-X
- Waldmann, M. R., & Hagmayer, Y. (2005). Seeing versus doing: Two modes of accessing casual knowledge. *Journal of Experimental Psychology: Learning, Memory, and Cognition*, 31(2), 216-227. doi:10.1037/0278-7393.31.2.216
- Weary, G., & Edwards, J. E. (1996). Causal uncertainty and related goal structures. In R. Sorrentino & E. T. Higgins (Eds.), *The handbook of motivation and cognition: Vol. 3. The interpersonal context* (pp. 148-181). New York: Guilford Press.

- Weiner, B. (1985). An attributional theory of achievement motivation and emotion. *Psychological Review*, 92(4), 548-573. doi:10.1037/0033-295X.92.4.548
- Weiner, B. (1986). *An attributional theory of achievement motivation and emotion*. New York: Springer-Verlag.
- Weiner, B. (1995). *Judgments of responsibility: A foundation for a theory of social conduct*. New York: Guilford Press.
- Weiner, B. (2000). Intrapersonal and interpersonal theories of motivation from an attributional perspective. *Educational Psychology Review*, 12(1), 1-14. doi:10.1023/A:1009017532121
- Weiner, B. (2006). *Social motivation, justice, and the moral emotions*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Weiner, B. (2010). The development of an attribution-based theory of motivation: A history of ideas. *Educational Psychologist*, 45(1), 28-36. doi:10.1080/00461520903433596
- Weiner, B., Osborne, D., & Rudolph, U. (2011). An attributional analysis of reactions to poverty: The political ideology of the giver and the perceived morality of the receiver. *Personality and Social Psychology Review*, 15(2), 199-213. doi:10.1177/1088868310387615
- Weston, R., & Gore, P. A., Jr. (2006). A brief guide to structural equation modeling. *The Counseling Psychologist*, 34(5), 719-751. doi:10.1177/0011000006286345
- Wickens, C. M., Wiesenathal, D. L., Flora, D. B., & Flett, G. L. (2011). Understanding driver anger and aggression: Attributional theory in the driving environment. *Journal of Experimental Psychology*, 17(4), 354-370. doi:10.1037/a0025815
- Wong, N. Y., & Bagozzi, R. P. (2005). Emotional intensity as a function of psychological distance and cultural orientation. *Journal of Business Research*, 58(4), 533-542. doi:10.1016/S0148-2963(03)00144-9
- Yopchick, J. E., & Kim, N. S. (2009). The influence of causal information on judgments of treatment efficacy. *Memory & Cognition*, 37(1), 29-41. doi:10.3758/MC.37.1.29

Young, L., Cushman, F., Hauser, M., & Saxe, R. (2007). The neural basis of the interaction between theory of mind and moral judgment. *Proceedings of the National Academy of Sciences of the United States of America*, *104*(20), 8235-8240. doi: 10.1073/pnas.0701408104